

De opkomst van AI.

Een bedreiging én een kans voor de democratie in Europa?

Stemgerechtigde burgers in de EU gaan de eerste Europese verkiezingen tegemoet sinds de opkomst van generatieve AI. Dat brengt risico's met zich mee. Denk aan 'deepfakes': nepvideo's of audiofragmenten met desinformatie. De drempel om desinformatie te verspreiden is enorm verlaagd, want iedereen kan vanachter een bureau dit soort deepfakes maken om twijfel te zaaien of het publieke debat te beïnvloeden. Tegelijkertijd biedt AI ook veel kansen: zo kan het helpen om grote hoeveelheden complexe informatie inzichtelijk te maken. De nieuwe Europese AI Act moet daarom balans brengen in de ontwikkelingen rondom kunstmatige intelligentie.

Stand van zaken

De Europese Unie (EU) heeft een primeur: Europese wetgevers hebben een akkoord bereikt over de eerste verordening die regels vastlegt voor het ontwikkelen en inzetten van artificial intelligence (AI)-systemen. De AI Act is breed en richt zich op alle systemen die in meer of mindere mate autonoom beslissingen kunnen nemen. Het doel is niet alleen de technologie zelf te reguleren, maar ook de toepassingen ervan. Daarbij worden eisen gesteld aan AI-systemen op basis van hun potentiële risico's. De reikwijdte van de AI Act gaat dan ook vele malen verder dan de beleving van velen bij AI. Met de AI Act heeft de EU een instrument in handen om AI te reguleren.

De noodzaak voor deze regelgeving werd benadrukt door diverse voorbeelden waaronder het gebruik van deepfakes om verkiezingen te manipuleren. Zo is de leider van de liberale partij Progressief Slowakije, Michal Šime ka, vlak voor de Slowaakse verkiezingen in september 2023 te horen in een opname waarin hij zogenaamd met een journalist in gesprek is over hoe zij de aanstaande verkiezingen kunnen manipuleren. Dit soort deepfakes kunnen een effectief wapen zijn om tegenstanders bij verkiezingen zwart te maken.

De AI Act wordt gezien als een cruciaal instrument om AI te reguleren, vergelijkbaar met de impact van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) op het gebied van privacy. Het is een Europese verordening die rechtstreeks van toepassing is in alle EU-lidstaten. Doel is de ontwikkeling van mensgerichte en betrouwbare AI-systemen te stimuleren, waarbij tegelijkertijd een hoog niveau van bescherming wordt geboden om burgers te behoeden voor mogelijke schadelijke gevolgen van deze systemen. Dit is dan ook precies de balans waar telkens naar wordt gezocht: voldoende ruimte bieden voor innovatie en vooruitgang enerzijds, en het ethisch ontwikkelen en toepassen van AI-systemen anderzijds.

Eigenlijk was de AI Act al bijna af toen ChatGPT zijn intrede deed. Technologische ontwikkelingen zorgden er dus voor dat de realiteit de papieren werkelijkheid inhaalde. Dit vertraagde het wetgevingsproces – met waarschijnlijk de nodige stress bij de Brusselse ambtenaren. Al in 2021 deed de Europese Commissie het voorstel voor de AI Act, maar pas in de zomer van 2023 was het aan de Raad van de EU en het Europees Parlement (EP) om hier hun kijk op te geven.

Wereldwijde invloed

Er is lang onderhandeld over de definitieve wettekst. Begin dit jaar werden de Europese regeringsleiders het in het Comité van Permanente Vertegenwoordigers (Coreper) eens over een voorlopige versie van de AI Act. Op woensdag 13 maart heeft het Europees Parlement de wet vervolgens met grote meerderheid aangenomen. Van de 705 leden stemden slechts 46 tegen en 49 onthielden zich van stemming. De wettekst wordt nu voorgelegd aan juristen. Het streven is om de wet voor het einde van de zittingsperiode van het Europees Parlement definitief vast te stellen. Op dit moment is het nog aan de 27 lidstaten van de EU om de AI Act definitief goed te keuren in de Raad van Ministers. Daarna zullen de regels gefaseerd van toepassing worden.

De Europese Commissie ziet AI als een kerntechnologie en heeft daarom een aantal beleidsrichtingen uitgezet om de ontwikkeling van betrouwbare AI, passend bij de Europese normen en waarden binnen Europa werkelijkheid te maken. Naast de AI Act zet de Commissie ook zwaar in op het versterken van de strategische positie van Europa op het gebied van AI. Dit bestaat onder meer uit financiële ondersteuning binnen bestaande programma's zoals Horizon Europe, maar ook uit het opzetten van zogeheten AI Factories. Deze Factories moeten broedplaatsen worden voor nieuwe AI-ontwikkelingen, en bundelen talent en benodigde rekencapaciteit om in Europa zelf te werken aan nieuwe AI-toepassingen en foundation models (basismodellen). Om alle initiatieven rondom AI te coördineren, heeft de EU in februari dit jaar het zogeheten AI Office opgericht. Oorspronkelijk bedoeld als toezien orgaan op het implementeren van de AI Act, heeft dit kantoor ook de taak gekregen om het Europese AI-ecosysteem te coördineren.

De EU is een van 's werelds grootste economieën en haar wetgeving heeft daarom doorgaans een aanzienlijke invloed op wereldwijde normen. Bedrijven die wereldwijd opereren, waaronder veel techbedrijven, zullen waarschijnlijk streven naar naleving van de EU-regels om toegang te houden tot de Europese markt. Dit kan leiden tot harmonisatie wanneer bedrijven zich wereldwijd aanpassen om consistentie te garanderen en juridische problemen te voorkomen. In theorie kan de AI Act er dus ook voor zorgen dat landen buiten de EU zich conformeren aan mensgerichte en betrouwbare systemen. Of dat in de praktijk ook zo uitwerkt, valt uiteraard nog te bezien.

Impact op Nederland

De AI Act kan gevolgen hebben voor innovatie en het bedrijfsleven in Nederland. Enerzijds biedt de wet een kader voor duurzame en ethische AI-ontwikkeling, wat het vertrouwen in AI kan vergroten. Anderzijds kunnen de nalevingskosten en regelgevende lasten de ontwikkeling van AI-technologieën belemmeren, vooral voor kleinere bedrijven. Hoewel de AI Act breed geformuleerd is, zullen veel AI-toepassingen niet in een hoge risicocategorie vallen. Hierdoor zullen kosten en lasten waarschijnlijk meevallen. Daarbij heeft Nederland zich altijd al gepositioneerd als voorloper op het gebied van ethische AI en innovatie. Zo heeft ons land een nationale AI-strategie ontwikkeld, waarin ethische richtlijnen en verantwoorde AI-praktijken centraal staan. Daarnaast heeft de Nederlandse overheid verschillende initiatieven gelanceerd om ethische AI te bevorderen, zoals het opzetten van AI Impact Assessments en het stimuleren van transparantie en verantwoording in AI-toepassingen binnen de overheid zelf. Ook zijn Nederlandse bedrijven, met name in sectoren als technologie, gezondheidszorg en financiën, actief betrokken bij het ontwikkelen van ethische AI-richtlijnen.

Het is cruciaal dat Nederlandse bedrijven zich bewust zijn van de potentiële gevolgen van de AI Act en proactief reageren op de veranderende regelgeving. Door te investeren in ethische AI-praktijken en samen te werken met overheidsinstanties en brancheorganisaties, kunnen zij succesvol navigeren in dit nieuwe landschap.

Ontdek de kracht van AI voor de verkiezingen!

Blijf op de hoogte en maak geïnformeerde beslissingen met behulp van de AI-stemhulp van Stichting Open Politiek. Vanaf 27 april 2024 zijn alle politieke programma's beschikbaar en staat de AI-stemhulp online. Bezoek www.openverkiezingen.nl voor meer informatie over de AI-stemwijzer en hoe deze u kan helpen bij het maken van uw keuze tijdens de Europese parlementsverkiezingen.

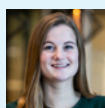
De auteurs van dit artikel zijn :

Floris Hoogenboom

Voorzitter Stichting Open Politiek

floris@openpolitiek.nl

Robin van Beijnhem

Consultant Europa en openbaar bestuur

r.beijnhem@berenschot.nl

Sophie den Ouden

Stagiaire Europa

s.denouden@berenschot.nl